

izvirni znanstveni članek

UDK 821.163.6-6
prejeto: 5. 5. 2003

Nataša Budna Kodrič

univ. dipl. zgodovinarica, višja arhivistka, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Mestni trg 27, SI-1000 Ljubljana

Zgodba Josipine Turnograjske in Lovra Tomana

IZVLEČEK

Josipina Urbančič Turnograjska (1833-1854), prva slovenska pisateljica, in Lovro Toman (1827-1870), politik in pesnik, sta se poročila na gradu Turn pri Preddvoru 22. septembra 1853. Od njunega prvega srečanja so minila dobra tri leta. V tem času sta si dopisovala. Njuna korespondenca je bogat vir vsakdanjega življenja na Turnu, v Preddvoru, Kranju, Ljubljani in Gradcu, kjer je študiral Lovro. Poleg znanih Slovencev srečamo množico neznancev, ki nam podoba življenja okrog leta 1850 naredijo še bolj pestro.

KLJUČNE BESEDE

Josipina Turnograjska, Lovro Toman, 19. stoletje, meščanstvo, Preddvor, Kranj, Ljubljana, Gradec

SUMMARY

THE STORIES OF JOSIPINA TURNOGRAJSKA AND LOVRO TOMAN

Josipina Urbančič Turnograjska (1833-1854), the first Slovene woman writer, and Lovro Toman (1827-1870), a politician and poet, got married at the castle Turn near Preddvor on September 22nd 1853. Three years have passed since their first meeting. During that time, they wrote to each other. Their correspondence is an abundant source of data on everyday life at Turn, in Preddvor, Kranj, Ljubljana, and in Graz where Lovro studied. Besides known Slovenes, we meet a multitude of unknown people who make the image of life around 1850 even more variegated.

KEY WORDS

Josipina Turnograjska, Lovro Toman, 19th century, bourgeoisie, Preddvor, Kranj, Ljubljana, Graz

Okvir

Pisma Josipine Urbančič Turnograjske in Lovra Tomana so vir in okvir pričujočega sestavka. Pisala sta si od jeseni 1850 do poroke septembra 1853, ko je Lovro v Gradcu študiral, bil doma v Kamni Gorici na počitnicah, ko je v vmesnih postankih med Gradcem in domom prebil kakšen dan v Ljubljani in ko je opravljal pripravništvo v Kranju. Po skoraj stopetdesetih letih od nastanka imajo ta pisma širši pomen kot le predstavitev ljubezenske zgodbe dveh znanih Slovencev. Ko poročajo o malih in velikih dogodkih iz zgodnjih petdesetih let 19. stoletja, odkrivajo nekoliko tudi življenje meščanstva na Kranjskem v obdobju po marčni revoluciji. Z njihovo pomočjo se zlahka preselimo v oddaljeni

čas in ga živimo na Turnu in v Gradcu, poleg tega pa spremljamo še dogodke v Kranju in Ljubljani. Omenijo nam številne neznane ljudi pa tudi imena pomembnih sodobnikov. Spremljanje vsakodnevni dogodkov preseka edino čas, ki sta ga dopisovalca preživela skupaj na Turnu. Lovro je navadno ostal kak mesec, s presledki, ki jih je preživel doma v Kamni Gorici.

Zgodbo dopolnjujejo še pisma Radoslava Razlaga in Lovra Pintarja, pa dopisovanje med Jožefino Urbančič in Valentinom Levičnikom in med Rudolfom Lokarjem in Jožefino Urbančič, slednje že po Josipinini smrti. Josipina si je vsaj nekaj časa dopisovala tudi s prijateljico Serafino Zois, vendar ta pisma niso ohranjena.

"O naj pridem enmalo k tebi, moje življenje – naj u pogovoru s teboj izlijem uzhitjeno dušo – ki je bila zdaj pred tronom Večnoga – Neumljivoga ..." V takem stilu so se navadno začenjala njuna pisma.

(NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 25. 3. 1852)

V začetku dopisovanja sta si Josipina in Lovro pošiljala zelo lepo okrašena pisma, pozneje pa samo ob izjemnih priložnostih. Eno lepših, sicer brez posebnega razloga, je 21. novembra 1851 poslal Lovro.

(NUK, Rokopisni oddelek, Ms 1446, IV. Korespondenca.)

Zgodba

Zgodba, ki nam jo pripovedujejo pisma, je v kratkem naslednja. Josipina in Lovro sta se spoznala neke deževne sobote proti koncu avgusta leta 1850, ko je Toman prišel na Turn s preddvorskim kaplanom Lovrom Pintarjem "pod jednim širokim rdečim dežnikom".¹ Zatem je prišel v kratkem še dvakrat. S Turnskimi in Pintarjem so hodili na sprehode na Tabor, do žage ob Kokri, na Pusti grad, kar je opisala Josipina v svoji črtici. Ko je Lovro sredi oktobra odšel v Gradec, sta si z Josipino začela dopisovati. Prvo Lovrovo pismo je sicer izgubljeno, napisano pa je bilo verjetno okrog 25. oktobra 1850. Josipina mu je prvič odpisala 30. oktobra. Sredi novembra sta si izpovedala ljubezen.²

Lovro je obiskoval Josipino ob praznikih in med počitnicami. Po sedmih mesecih dopisovanja sta sklenila, da si bosta pisala vsak dan. Od jeseni 1851 sta se tikala. Postopoma iz pisem veje vse burnejše čustvovanje, polno romantične melanholije in bolečine ločenih zaljubljenecv. To je, vsaj pri Tomanu, v precejšnji meri pripisati vplivom obdobja romantike.

Julija 1852 je Lovro končal študij prava v Gradcu. V jeseni 1852 je v Kranju pri Peršetu opravljal odvetniško prakso. Poleti 1853 sta z Josipino načrtovala poroko, vendar je bila zaradi spora med Tomanom in Josipinino mamo Jožefino preložena na september. Po poroki se je vsa družina preselila v Gradec. Tam je Josipina 1. junija 1854 umrla.

Lovro Pintar (1814-1875) je v Slovenskem biografskem leksikonu označen kot nabožen pisatelj, sadjar in politik. V Preddvor je prišel za kaplana leta 1850 iz Radovljice, kjer se je spoprijateljil s Tomanom. Bil je zelo agilen v ilirskem in pozneje slovenskem gibanju kot tudi v materialnih stvareh, pri gradnji župnišča, številnih cest in mostov v Preddvoru in okolici. Iz Preddvora je odšel leta 1860 v Zali Log. Umrl je v Tupaličah. (Dom in svet, 1899)

Josipina (1833-1854)

Josipina je bila za tisti čas izjemna ženska. Ni bila samo nadpovprečno izobrazena in talentirana, temveč tudi cenjena materina pomoč v gospodinjstvu in gospodarstvu, enakopravna razpravljalka v krogih prijateljev, sorodnikov in znancev. V svojem kratkem ustvarjalnem obdobju je napisala blizu trideset povestic, ki so temeljile na historičnih dejstvih, anekdotah, celo aktualnih političnih dogodkih. Bila je prva, ki je v slovenski literaturi obravnavala motiv Veronike Deseniške, njena Rožmanova Lenčica je bil eden prvih zapisov te ljudske pesmi v prozni obliki.³ Pisala je o

¹ Rebol, Josipina Turnogradska-Tomanova, str. 324/325.

² "Josipina! Mila, ljuba Josipina! – ah ne zamerite, če Vaše presladko ime pervikrat tako imenujem z občutjeno sladkoto, ki jo v sebi hrani! – ne zamerite da od nepremagljive notrajne serca sile gnan pridem v Vaše zavetje – Vam serce popolnoma razkrivaje, njega želje vam razodevaje, kterih porodnica, kterih konc ste Vi! Molčal sim, ah molčal svoje nevednosti in ničnosti si svest, alj moč mi ni več zakopano imeti v globočini serca, kar je moje življenje – moja jedina sreča – da Vas ljubim, ah neskončno ljubim iz celiga serca – kar je mogoče le vmerjoči stvari! ! ! – ..." (ARS, AS 792, š. 49, pismo z dne 13. 11. 1850)

Josipina mu je v naslednjem pismu odgovorila: "S tresujočo roko, ali z neizrečenim, sladkim občutkom začnem danas te verstice pisati, – ali saj vam imajo ravno te verstice moje čutenje povedati, saj vam imajo moje serce razkriti. O res, res je, kar vi v prekrasni svoji pesmici od dušne žlahte rečete. Čutim, prepričana sim, da je neskončno dobrotljivi vladar naših osod duše vstvaril, ktere so enakih občutkov, enakiga hrepenenja, ktere le zjedinjene zamorejo svoj namen – svojo večno srečo doseči. Čutim, da ste take duše vaša in – moja. Zakaj moje serce le za vas bije in vse strune v njem mi le vedno vedno v sladki harmoniji pravijo: da vas ljubim." (NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, pismo z dne 18. 11. 1850)

³ Do tedaj ni bila objavljena še nobena slovenska različica te pesmi, zato Stanko Janež ugotavlja, da "ima prečiščeno besedilo Rožmanove Lenčice pač vrednost samostojne in časovno prve naše variante". (Janež, Zgodovina slovenske književnosti, str. 276)

doživljanju narave, o obisku Prešernovega groba, Pustega gradu, o hoji iz Preddvora na Turn in podobno.⁴ V spisu Sprava je pisala o dveh kmetih, ki se tožita pri sodnikih, kar spominja na poznejšo literaturo realistov (na primer na Kersnika). Nekateri literarni kritiki so ji priznavali, da je skušala ubirati svoja pripovedna pota.⁵ Imela je ambicije (ali pa so jih imeli z njo drugi), da bi pisala in razvijala tudi literarno teorijo, na primer metriko proze. O tem je zapisala: *"Ali jaz vidim, da sim premalo pripravljena za tako delo, pri katerom se na nič ne morem naslanjati – ko na skušnje! Alj teh – manjka! Nerada bi kaj pisala, kjer bi veliko luknic ostalo!"*⁶

V istem pismu tudi pove, da ni za pisanje pesmi, čeprav je s svojo Zmiraj krasna je narava⁷ dokazala, da je (tudi) na tem področju kos Lovru.⁸ Obenem je tudi komponirala in bila po mnenju Dragotina Cvetka najzanimivejša med glasbenimi diletanti, ki so se pojavili v času nacionalnega gibanja. *"Gradivo pripoveduje, da je bila dobra pianistka. Komponirala je klavirske skladbe in napeve s klavirjem na slovenske tekste (tudi na Prešernove, op. a.). V klavirski kompozicijski tehniki je bila dobro razgledana, stilno pa še pretežno usmerjena v klasiko. Romantični element, ki se kaže tu in tam, je predvsem v izrazu. Kaže, da bi se kot skladateljica razvila, če ne bi tako mlada umrla."*⁹

⁴ V obdobju pred znanstvom s Tomanom in na začetku, ko je bil njen edini mentor še Pintar, je napisala sledeča dela: Hoja iz Preddvora na Turn (januarja 1850), Popotnik, Pomlad (marec 1850), Povračilo (b.d.), Kakor bo božja volja, tako pa bo (april 1850), Vojvoda Ferdinand Brannšveigovski in francozki v vojski vjeti oficirji (b.d.), Jelen (prevod, maj 1850), Cesar v Ljubljani (maj 1850), Petelin (prevod, b.d.), Razvaline pustiga grada, Domoljubje, Svoboda (vse septembra 1850), Jesen (b.d.), Sprava (oktober 1850) itd. (NUK, Ms 655).

⁵ Legiša-Slodnjak, *Zgodovina slovenskega slovstva*, II. knjiga, str. 199.

⁶ NUK, Ms 18/66, II. Tuja korespondenca (R-Ž), pismo z dne 28. 9. 1852.

⁷ V nekem pismu Lovru pove, kako je napisala pesem: *"Začela sim 'naravo' pisati, brez da bi bila pred kaj premislila kaj in kam. In tako se je snidlo jutro z spomladjo in je rodilo misel drugo. Bila je moja misel od začetka, da bi bila dalje šla, ne samo se ozerati na nebo – na čase – ampak tudi na kraje; postavim kraj pri jezeru, med visocimi gorami, itd. – lahko bi se bilo tam dalje pisalo, ali nepopolna bi bila, ak bi bila še tak popolna pesem, ko bi nikoli ne mogla vse u se ujeti!..."* (NUK, Ms 18/66, II. Tuja korespondenca (R-Ž), 16. 11. 1851)

⁸ V Jutru so ob stoletnici Tomanovega rojstva omenili Josipino kot *"mlado, zelo nadarjeno slovensko pisateljico..., ki je idejno in jezikovno znatno prekašala svojega moža..."* (Ob stoletnici rojstva Lovra Tomana, *Jutro*, št. 187, 10. 8. 1927.)

⁹ Cvetko, *Stoletja slovenske glasbe*, str. 198.

Langusova upodobitev Josipine Turnograjske. V Slovenskem biografskem leksikonu preberemo, da se Tomanu ni izpolnila želja, da bi Langus Josipino portretiral v domači noši.
(*Obzornik*, 1977, št. 9)

Ko je začela objavljati v Slovenski Bčeli, so jo spoznali širom po slovenskih deželah in tudi na Slovaškem.¹⁰ Z objavo v Razlagovi Zori leta 1852 pa se je glas o njej razširil preko meja Avstro-Ogrske. Cenjena je bila v ruskih kulturnih krogih (na primer v krožku grofice Bludove).¹¹ Njeno povest o bolgarskem knezu Borisu je prevedel v bolgarščino in jo objavil K. D. Petkovič,¹² ki je Josipino tudi osebno poznal. Seznanila sta se decembra 1852, ko je Petkovič (imenovala sta ga *Alber*) prišel s Tomanom na Turn. V pisnih stikih sta bili tudi z Bludovo.

¹⁰ Članek o Turnograjski M. J. Hurbana v *Slovanske Pohlady* leta 1851.

¹¹ Gl. Čurkina, *Rusko-slovenski kulturni stiki*, str. 67-69.

¹² V pisnih imenovan Fedor Albert Petkovič!

*Prva stran Josipininega latinskega zvezka.
(NUK, Ms 1445, II. Šolski zvezki)*

Josipini je njena izobrazba omogočala poučevati oba mlajša brata, ki ju je pripravljala na sprejemne izpite, starejšega Janka (1835-1911) za gimnazijo, Fidelisa – imenovali so ga tudi Fidko ali Delko – (1840-1918) pa za realko. Njej je bila pot do uradne izobrazbe zaprta. Po opravljeni ljudski šoli v Preddvoru so jo doma poučevali najeti učitelji. Zadnji je bil Tomanov prijatelj Lovro Pintar. Izobraževala se je v splošnih predmetih, latinščini, grščini, romanskih jezikih in glasbi, pozneje še v slovanskih jezikih, nazadnje v ruščini. Iz pisem le delno izvemo, kaj natančno je brala. Toman jo je zalagal predvsem s slovansko literaturo (rusko, srbsko), pa tudi z nemškimi klasiki. Brala je Puškina, pa Shakespeara, ki ji ga je prinesel Pintar. Tudi sama je naročala knjige, na primer novembra 1851 v Zagrebu več južnoslovanskih del, med drugim srbske pesmi Vuka Karadžića, Gundulića, Preradovića...

Predvsem pa je bila navdušena nad Prešernom. Pomilovala ga je kot osebo in častila kot pesnika. Njegov grob sta s Tomanom obiskala 8. avgusta 1851. Iz tega je nastal spis Obisk Prešernovega groba. Takole piše: *"Bila sim na grobu neumerjčega Prešerna, – bila ondi presrečna iz istoga občutja, kateri je bil nesreča slavnoga pesnika – na strani Lovreta. Tresli so se še zadnji zlatotoki na večernom nebu, ko smo stopili na mesto, kjer počiva truplo, u katerom je omagalo blago, od sveta nepoznano, zaverženo serce. Zelena travica po-*

kriva njegovo zapušeno gomilo. Čern, lesen reven križec stoji na njoj – žalostno znamenje krajnske rodoljubnosti. Celo življenje nesrečnoga pevca mi je stopilo pred dušne oči. Černi, slabi križ še zdaj oznanuje, kako ceni 'svet' blago serce, kako bister um, kako plačuje iskrenim rodoljubom. – In stopi tje Lovre, beli pergamentni blekec se kmalo bliši na črnem križu, sledeče besedice je nanj zapisal:

*Dokler živ – si bil nesrečen,
Mertev pak si – pevec večer!*

Vila sim jaz nesrečnomu Prešernu iz lepih svetličic venec. Obesim ga zdaj na leseni križ. Kaka sprememba zdaj! Bila je gomila pred zapušena – naj bolj revna na pokopališu, in zdaj? Venec – dar ljubezni jo kinči! Zdelo se mi je, kakor da bi se vse pesmice miloga pevca zopet uživele u rožicah. – In zatонуje sonce u blesku večernom zarje, hladen pihlječek lije čez okinčano gomilo, čudni miris razdihajo svetlice, kakor ga bi hotle počastiti neumerjčega pevca. Tužno se tresejo travice, žalostno obesijo svoje glavice, kakor da bi hotle solzico milovanja potrositi na gomilo 'nesrečnoga' – ah saj mu je 'svet' ne daruje.

– Lahka ti zemljica bila slavni Prešern! Prestal si taj svet, prestal njegovo nehvaležnost! Tamkaj si zdaj, kjer je duh oprostjen tuživnih sponov, kjer se gleda u nezmerno morje luči in čistosti, kjer te ne more več raniti nehvaležnost sveta!

– Srečen si zdaj!"¹³

Že pred tem se je v pismih pogosto hudovala nad lesenim, polomljenim križem, ki je stal na Prešernovem grobu. Ko so leta 1852 začeli kranjski rodoljubi zbirati denar za Prešernov spomenik, je to komentirala tudi v pismih. *"Slišala sim včeraj, da bodo zdaj Prešernov prah i pepel izkopal – i prenesli h kapeli, kjer bode spomenik postavljen! – Ah ni mu miru – še u grobu ne!"* je zapisala sredi aprila.¹⁴

Lovro (1827-1870)

Lovro Toman je bil v času, ko sta se spoznala z Josipino, že znan in cenjen pesnik in govornik. Leta 1849, leto pred srečanjem z Josipino, je izšla zbirka njegovih pesmi Glasi domorodni. Izza pomladi narodov je bil poznan kot vodja mladine, ki je v prevratnih dneh na ljubljanskem gradu nemško zastavo zamenjal z belo-modro-rdečo trobojnico.¹⁵

Rojen je bil v Kamni Gorici v premožni družini fužinarjev. Devetleten je izgubil očeta, vendar to ni preprečilo njegovega šolanja v Ljubljani, najprej na normalki, potem v gimnaziji. Bil je marljiv učenec z najboljšimi ocenami. V tem času je imel

¹³ NUK, Ms 1445, II. Dela.

¹⁴ NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 15. 4. 1852.

¹⁵ Lah, *V borbi za Jugoslavijo*, str. 27.

na čast petindvajsetletnice županovanja Janeza Nepomuka Hradeckega svoj prvi javni govor v slovenščini, ki je bil obenem prvi slovenski govor sploh, zložil pa mu ga je sam Prešeren.¹⁶

Po gimnaziji je odšel študirat pravo na Dunaj, končal ga je v Gradcu leta 1852. Že zgodaj, očitno že ob koncu ljubljanske gimnazije, ko ga je Bleiweis izbral za recitatorja na Hradeckijevi proslavi, se je približal krogu poznejših slovenskih političnih prvakov. Veljal je za Bleiweisovega naslednika, vendar je umrl že pred njim.

Je Josipina povzemala Lovrove poglede; občudovala je, kogar je častil on, in omalovaževala, kogar on ni cenil.

Pozneje se je izkazal še kot pohlepnež. Zaradi tedaj potekajoče zemljiške odveze je dobil vpogled v razmere in premoženje turnskega gospostva. Kot pravnik so ga pritegnili k zadevi, čeprav se je Jožefina Urbančič opirala predvsem na Valentina Levičnika in sorodnika Fidelisa Terpinca. Josipina mu je maja 1852 še prostodušno popisala posest, ki so jo nameravali prodati, in pri tem sama izračunala vrednost, ki je nanesele dobrih sto tisoč goldinarjev. Temu znesku še sama ni verjela. Pozneje se je izkazalo, da ni računala vrednosti glede na kategorijo zemljišč, toda Lovru se je vseeno zvrtilo v glavi. Od takrat je vztrajal samo še pri prodaji Turna in delitvi premoženja na enake dele.

Iz neznanega vzroka, verjetno pa zato, ker ni dobila primerne kupca, mogoče tudi zaradi nasprotovanja Alojza Urbančiča kot varuha otrok, se je Jožefina odločila, da Turn prevzame Janko, druga dva otroka pa izplača. Josipininih pet odstotkov od vrednosti posestva je uspelo Lovru nazadnje na zelo grob in nesramen način izsiliti: Josipino je obvestil, da ga ne bo več na Turn, njeni materi pa poslal pismo, v katerem ji je dal vedeti, kaj si misli o njej.¹⁹ Pred preveliko sramoto se je Jožefina uklonila in popustila Lovrovim zahtevam, ki so bile slej ko prej finančnega značaja. Vse do poroke so bili odnosi napeti in verjetno hudo naporni, predvsem za Josipino, ki je bila posrednica med obema stranema.

*Ena izmed številnih upodobitev Lovra Tomana.
(ZAL, LJU 342, Fototeka, Krisperjev album)*

Značajsko ga lahko ocenjujemo na podlagi znanih zgodovinskih dejstev,¹⁷ še bolj pa seveda iz njegove korespondence. Pokazal se je kot ambiciozen, samovšečen in precej zamerljiv. Na Josipino je vplival – gledano iz sedanjosti – bolj negativno kot pozitivno. Njen jezik se je v obdobju dopisovanja z njim bistveno skvaril. Začela je pisati tako "nemarno" kot on.¹⁸ Tudi v odnosu do ljudi

pervo" (NUK, Ms 1446, III. Pisma, 8. 1. 1851).

Kritizirali so ga že sodobniki. Šuklje mu pripisuje *duševno plitvost*, za njegove politične govore pravi, da so *"obstojali iz nakopičenih votlodonjih fraz, kakor so bili v navadi izza 1848, jedra ni bilo v njih in stvarnega znanja"*. (Šuklje, *Iz mojih spominov I*, str. 34).

Janez Trdina je zapisal: *"Lovre Toman je prejel od prirode pravo pesniško žilo in goreča čustva za ideale, ali se je žal prehudo sprl in stepel s pravilno slovenščino. Jezik mu je nečeden in grapast, da ga omikan človek ne more čitati brez nejevolje."* (Trdina, *Spomini II*, str. 271). Anton Slodnjak je Levstiku položil v usta *"črvivo pesničenje Lovreta Tomana in drugih mladokljunih ptičev z vrta Jovana Vesela Koseskega"* (Slodnjak, *Pogine naj pes I*, str. 237).

¹⁹ Povod je bilo očitno Lovrovo snubljenje Josipine za poroko, na kar se je Jožefina odzvala preveč *"merzlo – premerzla za najno občutje bila"*, za kar je bil vzrok, da je bila *"ravno tisti dan bolj u skerbeh za naji – kakor kedaj!"* Lovro je presodil, da hoče doseči, da se on odpoje vsemu Josipininemu premoženju in da bo zadovoljen z vsem, kar bo Josipina dobila od posestva. Jožefini je očital, da skrbi le za Janka, drugima dvema otrokoma pa hoče škodovati. Jožefina iz tega sprevidi, da ji Lovro ne zaupa, in preko Josipine odgovori na njegov napad (NUK, Ms 18/66, II. Tuja korespondenca (R-Z), Josipino pismo Lovru z dne 18. 8. 1853).

¹⁶ Praprotnik, *Dr. Lovro Toman*, str. 6.

¹⁷ Zajel jih je Josip Vošnjak v svoji drami *Doktor Dragan*.

¹⁸ Vsekakor je res, da v njegovih izvajanjih ne najdemo tako strnjene misli in tekoče besede kot pri njej, precej je šepal tudi slovnično. Sam pravi, *"da na gramatiko in na 'obraze' (form) prav malo deržim – da je zerne mi*

Turn

Grad, kjer se je rodila in živela Josipina Urbančič, stoji odmaknjen iz Preddvora pod hribom sv. Jakoba. Njeni biografi so ga opisovali kot romantično bivališče pod mogočnimi gorami, obdanega z gozdom in z lepim pogledom na rodovito polje proti Kranju in Triglavu.²⁰

Josipin oče Janez Nepomuk (1797-1841) je dobil grad od očeta Martina Urbančiča, ki je bil nekaj časa oskrbnik gradu Brdo. Turn je kupil leta 1793. Po smrti strica, maminega brata Vincencija Dietricha, so si nečaki Alojz, Janez Nepomuk in Fidelis razdelili še gospostvo Strmol, dokler ga ni leta 1843 na dražbi odkupil Alojz.

se očitno še dobro razumela, saj se je Alojz leta 1823 odrekel Turnu v korist Janeza Nepomuka.

Sklepamo lahko, da je šlo za nesimpatijo med Jožefino in Urbančiči v Preddvoru. Josipini so se zdeli ošabni in patronatski, zamerila jim je nemško usmerjenost in jih imenovala *denaruhe*. Preddvor ji je bil *najneprijetnejši kraj tega sveta*. Najbolj nesimpatična med njimi sta bila stričeva žena Marija (roj. Brunich) in najstarejši sin Edvard, dedič Preddvora in Strmola. Njegov brat Ferdinand je tedaj živel v Trstu. Najmlajši Alojz (*Loizl*), zdravnik na Dunaju, je poletja preživel v Preddvoru in je bil Josipini še najbolj pri srcu. Kaj je bil vzrok nerazumevanja med Jožefino in Preddvorskimi, lahko samo domnevamo: morda res le varuštvo in Alojzovo domnevno slabo opravljanje te naloge.

Grad Turn pod Novim gradom iz Preddvorske smeri, verjetno s konca 19. stoletja.
(ARS, AS 1201, Zbirka fotografij iz osebnih, rodbinskih in graščinskih fondov, št. 36)

Alojz Urbančič (1786-1855), priženjen na grad Preddvor, je postal po bratovi smrti varuh njegovih mladoletnih otrok. Odnosi med družinama so se po smrti Janeza Nepomuka ohladili.²¹ Brata sta

²⁰ "... čarobni razgled na prekrasno triglavsko skalno morje in milobni pogled na rodovitna žitna polja: vse to je mogočno in blagodejno vplivalo na živahno, pesniško nadahnjeno grajsko gospodično." (Rebol, Josipina Turnogradska-Tomanova, str. 321) Josipina sama je v spisu Hoja iz Preddvora na Turn opisala razgled s klopce pod gradom: "Vsedimo se zdaj na klopico, ktera pred snamnjem stoji, in poglejmo, kaj se vse našimu učesu prikaže. Pogledamo pred sebe, vidimo lepo ravnino ktero krog in krog manjši in višji gore obdajajo. Pogledamo na desno roko, zagledamo tam poglavarja vsih krajskih sneznikov – s večnim snegom pokritiga Triglava. – Ako se ozrem po polju, se nam prikaže cerkvice pri cerkvici, vas za vasjo in boršt za borstičem. Od snamnja se potem kmalo na Turn pride." (NUK, Ms 1445, II. Dela)

²¹ Po njegovi smrti naj bi Alojz zasovražil Jožefino. Josipina navaja "Njegovo očitno sovraštvo do matke i nas, ki se je začelo, ko rajni oče stisnuli očesa" kot enega od vzrokov za odvzem varuštva nad otroki. (NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 3. 11. 1852). Prič za to so-

Josipinina mati Jožefina Urbančič iz okrog leta 1890. (Obzornik, 1977, št. 12)

Maja 1852 se je mati Jožefina odločila Alojzu po sodni poti odvzeti varuštvo nad otroki.²² To ji je uspelo leta 1853, ko je sodišče v Kranju Josipini spregledalo štiri leta do polnoletnosti, mladolet-

varuštvo naj bi bilo veliko, med njimi znani tržiški ranocelnik, ki je zdravil tudi Turnske, Tomaž Pirc.

²² Josipina v omenjenem pismu navaja štiri vzroke: 1. Alojz naj bi bil varuh iz materialnih koristi, saj ga bodo morali ob izteku varuštva izplačati; 2. njegovo sovraštvo do Jožefine in drugih; 3. njegova starost, nesposobnost izpolnjevati dolžosti varuha; 4. njegova zanikrnost, zanemarjanje, s čimer jim dela ogromno škodo glede premoženja.

nima bratoma pa postavilo za skrbnika mater Jožefino in Rudolfa Lokarja, trgovca iz Kranja.²³ Po Josipinini poroki je Alojz Urbančič zares oddal varuštvo in bil s tem, kot sam pravi v pismu Levičniku, osvobojen težkega bremena.²⁴

Josipinina mati Marija Jožefina (1813-1898) je bila hčerka kranjskega meščana in trgovca Jakoba Terpinca.²⁵ Rodila se je v hiši, v kateri je pozneje živel France Prešeren. Jakob je bil verjetno v bližnjem sorodstvu z Blažem in njegovim bratom Antonom Terpincem, trgovcem oziroma lastnikom *mušlinarske* delavnice,²⁶ ter z njuno sestro Katarino, ki je bila poročena z gostilničarjem Jakobom Jalnom.²⁷ Blaž je po Jakobovi smrti leta 1816 postal skrbnik njegovih dveh hčera; Jožefina je imela starejšo sestro Karolino (roj. 1809), ki je bila poročena z davkarjem Jožefom Schullerjem. Blaževega sina Fidelisa Terpinca (1799-1875) Josipina v pismih omenja kot strica. Za bratranca šteje Karla Floriana (1808-1877), najboljšega kranjskega Prešernovega prijatelja, ki je bil sin Blaževe hčere Marije. S Karlovo sestro Pepi (Jožefo) Florian (roj. 1824) sta se večkrat obiskovali. Mož druge Blaževe hčere Kancianile je bil Jožef Skarja, poštni mojster, ki je Josipini v času dopisovanja z Lovrom marsikdaj zagrenil dan.

Vsakdan

Življenjski slog bogatega meščanstva in plemstva se je v tem času že povsem poenotil. Meščanstvo se je naseljevalo na gradovih, na drugi strani so bili v obdobju po letu 1848 ukinjeni zadnji privilegiji plemstva, poleg fevdalizma na primer izključna pravica lova (1849).

Urbančiči na Turnu so – mogoče zaradi slabšega gmotnega položaja, ki je sledil smrti Janeza Nepomuka in še bolj letu 1848 – živeli navadno meščansko življenje. Ob koncu leta 1851 je zelo slabo kazalo. *"Čudno – čudno, kako je zdaj naše življenje tukaj. Tako malo gotovosti nam nikdar še ni dale prihodnost, kakor zdaj, tako zakrite nam nikoli še ni bila. Da bi ostali še dalje na Turnu – skoro negre, in vender ne more matka ne jaz prav misliti na mesto. Bog ve – kako bode."*²⁸ Do tedaj niso dobili še nobenega nakazila rente. V naslednjem letu, ko je začela pritekati, se je stanje izboljšalo.²⁹

Na Turnu so imeli nekaj služničadi. Josipina omenja *Loisko*, ki nosi vse novice še tople v Preddvor. Imeli so kuharico *Johano*, ki je malo pred Josipinino poroko, avgusta 1853, šla v Kranj izbirat novo služabnico, ker se je Lojzka nameravala poročiti. Josipina tedaj piše: *"Zavoljo služabnice smo zdaj čisto zapušeni."*³⁰ Črtomir Zorec je konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja imel pri pisanju članka o Turnograjski za informatorja dr. Alfonza Levičnika, katerega oče, *Valentin Levičnik*, naj bi bil na Turnu oskrbnik in vrtnar.³¹ Gre za pomoto: Levčnik je bil aktuar deželne komisije za zemljiško odvezo in kot tak "skrbnik" turnskega gospostva. Josipina v pismu aprila 1852 res omenja tudi nekega vrtnarja, ki mu je bilo ime *Matevž* in je bil napol mutast. Med služabniki je bil še kočijaž *Miklavž* – turnski hlev je premogel tri konje. Maja 1851 so dobili nov voz z dvojno vprego. Nekaj hlapcev so imeli verjetno še za delo v hlevu.

Učitelja turnskih otrok sta bila v tistem času že omenjeni Lovro Pintar in Matija Potočnik, učitelj glavne šole v Preddvoru, ki je poučeval Delka (pred tem pa že Josipino). Odnosi med Pintarjem in Turnskimi so bili pozneje odvisni od Tomanovega razpoloženja do njega.³²

Sicer vsakdan na Turnu ni bil razburljiv. Dan je bil podoben dnevu, posebno v hladnejših mesecih. Tudi sicer je bila Josipina večinoma doma. Vstajala je med sedmo in osmo, nato zajtrkovala in si *vpletla lase*, pri čemer ji je pogosto pomagala mati. Poleti je nato zalila rože, se malo sprehajala ali delala v vrtu do desetih, pol enajstih. *"Nato pride delo rok, po tem se učim z mojim malim bratom, ki je včasih zlo zlo živ."* Vmes je bilo kosilo, popoldne je preživela z Lovrovimi pismi, še malo delala, zvečer je pela z bratcema ali poslušala Tomanove *krasne pesmi*. Čez dan je nekaj časa posvetila učenju, poleti je posedala na vrtu pod lipami in češnjo. Malce po peti popoldne so poleti *južinali*. Pogosto so hodili na sprehode, poleti šele ob večerih. Šli so do žage ob Kokri, v Preddvor, precejkrat tudi na sv. Jakoba. Zvečer jih je obiskal Pintar in učil oba fanta. Pozimi je pouk trajal do osmih. Če ni pomagala pri poučevanju, je Josipina igrala na *glasovir*. Eden bolj pestrih dni se je zgodil v začetku maja 1852, ko so bili pri njih Terpinci. *"Dopoldne po zajterku sim igrala (na klavir, op. a.) – po tom pak smo šli vun. Hodili en čas okrog – dok smo zašli k Fuksovim! – ... – Lazili*

²³ Gl. Zapuščinska razprava po umrli Josipini Toman, 20. julija 1854 na graškem okrožnem sodišču. (NUK, Ms 1446, I. Osebni dokumenti)

²⁴ Gl. op. 39.

²⁵ NŠAL, ZA Kranj, Rojstna matična knjiga 1805-1814.

²⁶ Žontar, *Zgodovina mesta Kranja*, str. 251, 402.

²⁷ Žontar, *Zgodovina mesta Kranja*, str. 403.

²⁸ NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 11. 11. 1851.

²⁹ O zadevah okrog zemljiške odveze in njenih posledic na konkretnem primeru Turna v pismih Valentinu Levičniku. (ZAL, KRA 153, š. 1)

³⁰ NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 31. 8. 1853.

³¹ Zorec, *Turnska lepota*, str. 693.

³² V začetku leta 1851 so se odnosi ohladili. Toman je v svojem velikem samoljubju zameril Antonu Janežiču, uredniku Slovenske Bčele, da ni takoj objavil neke njegove pesmi. Josipina ga je pri tem seveda podpirala, Pintar pa je potegnil z Janežičem. Tako se je prijateljstvo in "pobratimstvo" med njimi za nekaj časa precej ohladilo. Zaradi tega spora Pintar mogoče celo nekaj časa ni poučeval obeh dečkov.

tam okrog – on (Terpinc, op. a.) se pogovarjal s Fuchsom – i tak zgubili cel dopoldne! Vsi zmartrani prišli domu, šli jest – i po kosilu smo spremili Terpincove! Peljali smo se z njimi naj prvo na Berdo, kjer je striček hotel pogledati neke kravice itd. Bili u vertu za Glashaus! Lepo! – O Lovro – da bi bila mogla rožicam tam izročiti – kaj je moja duša čutila – ah jih tebi u daljino poslati! (V pismu mu pošlje malo cvetko s tega vrta.) Peljala se po tom u Krajn, se poslovili s Terpincovimi i šli k Lokarci! Tam – kakor navadno! Ah – in še le zdaj domu prišli!!!” Pismo je napisala ob devetih zvečer.³³

Pozimi so bili bolj zaprti v gradu. Ob lepem vremenu so se vozili s sanmi. Prazniki so prinesli nekoliko drugačno razpoloženje, ritma življenja na Turnu pa niso dosti spremenili. Josipina se je redko udeleževala družabnega življenja v Kranju.³⁴ V času dopisovanja je vse večje praznike preživela doma. Ob *pustnem dnevu* 1851 *”je bil na Turnu velik bal. Matka je igrala na glasoviru jedno ‘ogroglo’ in Janko in Josipina sta se enmalo verstila. To je bil bal. Ni scer sto in sto svečic razsvetljevalo sobo – zarja, večernica, nam je še svetila – tudi ni bilo kaj veliko ljudi – vaš pobratim sam je stal – pri peči in naj (naju, op. a.) je gledal – pa bal je bil vender in saj toliko je bil bolji, kakor drugi, da se nisva vtrudila z Jankotom pri plesu. Danas je v Krajnu šemarija. Pa saj je tako skoro vsaki dan, precej šemc je tam.”*³⁵ Pred sv. Rešnjim Telesom so *ovenčali* lipe pred gradom in zvečer poslušali zvonjenje. Na kresni večer so šli na Tabor prižgat kres. *”Topli mili večer je objemal zemljico, svitile zvezde so se lesketale na nebu, in tam v zapadu – tam so težili črni tamni oblaki sivoga Triglava – so ga zakrivali našemu očesu. Ah kako lepo je bilo na Tabru. Nebrojne germade so gorele po slovenskoj zemljici, ki se je tak čudno, tako nočno pred nam razprostirala. Naj lepši kres je bil na Križkoj planini. Cela versta je bila. In zažgali smo tudi svoj kres na Tabru, pod lipami – ne daleč od njih...”*³⁶ 29. junija je bil v Preddvoru *somenj*, kamor so šli *štruklje jest*. Občasno so imeli mašo tudi v kapeli na Turnu. Leta 1851 jo Josipina omenja 4. julija. Ob prvem novembru so šli prižgat svečke na grob. Novembra ali decembra, pred prazniki, so imeli *koline*. Na božični večer pa so že postavljali *Christbaum* ali Bohkov drevešček.³⁷

Okrasili so ga z jabolki, pod njim pa so si puščali darila. Josipina omenja, da Bohkov drevešček *gori* na sv. večer, kar pomeni, da so ga okrasili s svečami. Staro slovensko navado *svince liti* (vlivanja svinca) za božič so poznali tudi na Turnu. *”Narede se mnoge mnoge podobice iz svinca, ktere imajo tistimu, ki jih lije za celo prihodno leto povedati, kaj se mu bode zgodilo. Ravno tako se tudi beljak od jajca v vodo ulije na sveti večer, kar je tudi znan običaj na gorenškem.”*³⁸

Nekaj malega izvemo tudi o hrani. Običajne obroke so sestavljali pečenka, župica, repa, čežana in krompir, od sadja jabolka, češnje, jagode. Bolj za zdravilo so imeli *šokolado* in *kakao* in seveda *thee*, medtem ko kava Josipini ni dobro dela.

Striček Fidelis Terpinc (1799-1875) v poznih letih. Bil je sin kranjskega trgovca Blaža Terpinca, sošolec in prijatelj Matije Copa, pozneje eden vodilnih slovenskih gospodarstvenikov in prvi industrijalec ter podpornik slovenskega kulturnega življenja, udejeval se je tudi politično.
(ZAL, LJU 342, Fototeka, Krisperjev album)

³³ NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 4. 5. 1852.

³⁴ Decembra 1851 omenja, da se bo Janko mogoče udeležil tombole v Kranju, ki so jo priredili za prizadete v povodnji v jeseni tega leta (NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 13. 12. 1851).

³⁵ NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 5. 3. 1851.

³⁶ NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 24. 6. 1851.

³⁷ Po Nemško-slovenskem slovarju iz 1860 – božje drevice. To navado je v Ljubljano baje leta 1845 vpeljal Peter Lülisdorf, doma iz Kölna, ki je bil v Ljubljani poslovodja v cukrarni, pozneje lastnik pivovarne na Resljevi cesti

(gl. Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 26). O starejši šegi obešanja drevesca v bohkovem kotu podrobneje Kuret, *Praznično leto Slovencev*, str. 97-100.

³⁸ NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 9. 3. 1851.

Jožefina Terpinč (1805-1885), Češkova glažovnata princezinja in zaročenka Andreja Smoleta, je pozneje postala žena Fidelisa Terpinca. (ZAL, LJU 342, Fototeka, Krisperjev album)

Obiskovalcev na Turnu za tisti čas ni bilo pretirano. Pogosteje so se oglasili Terpinči iz Ljubljane in Lokarji iz Kranja. Od sorodstva je prihajala še teta Schuller (*Suler*), ki ji je na začetku leta 1851 umrl sin, pa že omenjena Pepi Florian. Reden gost je bil Valentin Levičnik, *preljubi*, kot ga v nekem pismu nekoliko cinično imenuje Josipina. Z njim je bila mati Jožefa v pisnih in osebnih stikih zaradi zadev z zemljiško odvezo.³⁹ Včasih so prišli tudi Preddvorski Urbančiči: stric, pa Edvard, poleti *Loizl* z Dunaja z ženo Amalijo in sinovi. Josipina omenja te obiske – spet cinično – kot *posebno čast*.⁴⁰ Ko sta nekega torka ob koncu septembra 1851 prišla Alojz in Edvard na Turn, jima je Josipina pela in igrala na klavirju ilirske in češke pesmi. Pravi, da je bilo to za Edvarda prava muka, ker ni razumel niti besedice.

³⁹ V kranjski enoti ZAL je v fondu Levičnikove družine (KRA 153, š. 1) ohranjenih 21 pisem Jožefine Urbančič Valentinu Levičniku (med septembrom 1851 in septembrom 1853) in eno pismo starega Alojza Urbančiča Levičniku (september 1853).

⁴⁰ Na primer v pismu z dne 16. 5. 1851 (NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca).

Med višje obiske je spadal na primer tisti, ki se je zgodil v začetku julija 1851, ko so prišli Serafina Zois, grofinja Welzersheimb⁴¹ in dr. Viktor Hradeczky, naslednik Franceta Prešerna na odvetniškem mestu v Kranju, z ženo in stricem. Serafina (1834-1910), hči lastnika Brda Antona Zoisa, je bila Josipinina prijateljica iz mladosti. Zoisi so do leta 1845 posedovali Turnu sosednjo posest Jezero, tako sta se verjetno zblížali. Pozneje sta se srečevali in obiskovali v Ljubljani, na Brdu, v Kranju. Josipina jo je označila kot razvajeno, s spremenljivim značajem (*"Le za hip je vse pri njej"*)⁴², kot povsem odtujeno in *požlahteno*. Serafina se je nekaj mesecev po Josipinini smrti poročila s štiriintridesetletnim baronom Karlom Avgustom de Traux de Wardin.⁴³ Večino življenja je nato preživela v tujini.⁴⁴

Odhodi s Turna so se omejevali na nedeljske maše v Preddvoru, obiske sorodnikov, odhode v Kranj, predvsem po opravkih, občasno pa tudi v Ljubljano, kjer so prebili nekaj dni pri Terpinčih v mestu ali na Fužinah. V tistem času mogoče zaradi že omenjenih finančnih težav, še bolj verjetno pa zaradi nižjega položaja v družbi, ki ga je imela vdova z mladoletnimi sinovi, Turnski niso prirejali zabav. Lov so oddajali Jakobu Markunu, pomočniku na ljubljanski normalki.⁴⁵ Pozneje, ko je posestvo že vodil Janko, so izpričane tudi te vrste zabave; enega od lovov se je udeležil Josip Vošnjak, takrat zdravnik v Kranju. Po lovu v soteski Kokre so se okrepčali na Turnu. Z večerjo jim je postregla Jankova mati Jožefina, *interesantna in jako omikana gospa*.⁴⁶

Z drugimi sosedi, razen najbližjimi,⁴⁷ v tistem času niso imeli tesnejših stikov. Ti so se morda okrepili v času zemljiške odveze, ko so se križali interesi in plačevale odškodnine za različne služnosti, posekan les in podobno.⁴⁸ Na sosednih gospodstvih so okrog leta 1850 gospodarili: Vincenz grof Thurn v Radovljici, baron Jožef von Dietrich

⁴¹ Karolina pl. Welsersheimb, Serafinina sestrična, hči Zoisove sestre Serafine, rojena okrog leta 1840. Josipina jo omenja v pismu 1. 8. 1851 (NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca).

⁴² NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 23. 5. 1851.

⁴³ Gl. *Der Adel in den Matriken des Herzogtums Krain*, str. 328.

⁴⁴ Gl. *Zoisova korespondenca*, str. 17-18; Fotografijo Serafine Zoisi gl. pri Preinfalk, Podoba rodbine Zoisi, str. 34.

⁴⁵ AS 792, zakupna pogodba o lovu, 17. 5. 1852.

⁴⁶ Vošnjak, *Spomini*, str. 70-71.

⁴⁷ Na najbližjih posestvih so bili: na Strmolu in v Preddvoru že omenjeni Alojz Urbančič oziroma njegova žena Marija Urbančič, na Jezeru Elizabeta Fuchs in njen sin Anton, na Hribu pa do 1850 pl. Gandin, nato pa po kratkotrajnem lastništvu vnukinje Albine Kappus pl. Pichelstein Anton Fuchs.

⁴⁸ O tem lahko beremo zlasti v pisnih Jožefini Urbančič, ki sta jih pisala Valentin Levičnik in pozneje Rudolf Lokar. Za poznejše obdobje obstajajo tudi posamezna pisma med Jankom in Lazzariniji (ARS, AS 792, š. 46).

v Tržiču, Terezija Pegliaruzzi pl. Kieselstein na Golniku, Elizabeta Globočnik na Visokem, na Brdu že omenjeni Anton baron Zois in Franc Feliks baron Lazzarini v Smedniku.

Preddvor

Bolj pestro je bilo družabno življenje v Preddvoru. Poleti so prišli dopustniki iz mest, predvsem iz Kranja in Ljubljane, na primer Brunnerjevi, Vestovi, Paukerjevi, Gasperinjevi, Hradecki in drugi (*pol Kranja skoraj*, piše Josipina v pismu 22. 6. 1851). Od Ljubljančanov so bili s Preddvorčani v tesnejših stikih Franc Schrey (*Šrei*), bivši sodnik v Kranju in Tržiču, in njegova žena Jeanetta.⁴⁹ Tomana ni maral, zato so v nemilost prišli tudi Turnski.⁵⁰ Zorec je v svojem podlistku omenil Julijo Primičevo, tedaj poročeno Scheuchenstul, češ da je prihajala na počitnice na Turn in prijateljevala z Josipino.⁵¹ Valetnin Levičnik naj bi jima igral na citre, celo Prešernovo Luna sije, kladvo bije naj bi prepevali. V resnici je Julija prišla na Turn mogoče le po naključju, prav gotovo pa ni bila tam na počitnicah ali celo v prijateljskem odnosu z Josipino. Slednja je v pismu sredi junija 1851 res omenila gospoda Scheuchenstula (*Šeuchenštrol*), ki je prišel v Preddvor, toda niti besedice ni namenila njegovi gospe, tako da ne vemo, če je sploh prišla z njim. Očitno pa so Primičevi imeli že daljšo tradicijo obiskovanja Preddvora, vsaj od tridesetih let 19. stoletja, ko je v Ljubljani razsajala kolera. Takrat naj bi nastala naslednja anekdota, o kateri piše Ernestina Jelovšek v spominih: *"... obe dami (Primičevi, op. a.) sta se odpeljali na Dvor (Höflein), ki je bil last nekega Urbančiča; tam sta spoznali nekega doktorja, Terpinca po imenu, ki se je zaljubil v Julijo. Kadarkoli je potem prišel v Ljubljano, je obiskal dami; Primičevka ga je sicer povabila na kosilo, toda Julija je morala skoraj vsakič iti h kaki teti na obed, in to prav ona, ki sicer ni kosila nikjer drugje kot doma. Doktor Terpinc je končno le spregledal to početje in ni več prihajal. Primčeva gospa pa je nekega dne dejala kuharici, svoji zaupnici: 'Takle nihče si domišlja, da bi mu dala svojo hčer.'"*⁵² V zgodbi omenjeni Terpinc bi mogel biti kak Josipinin (stari) stric, ki je – kot omenja Jelovškova – pozneje živel v Trstu.

Nedeljsko obiskovanje Preddvora je bilo za Turnske zelo nadležno opravilo. Po maši so morali opraviti vljudnostni obisk, ki jim je pogosto po-

slabšal razpoloženje. *Ošabna tetica*, visokostni Edvard, včasih tudi stari Urbančič z neprijetnimi in neprimernimi pripombami, pa še kakšen od obiskovalcev so lahko zelo hitro ohladili že tako hladne odnose. K slednjim je spadala lastnica gradu Hrib gospa Fuksova, ki se je v nedeljo 1. novembra 1851 še posebno grdo obnašala. *"Ga. Fuchs se tako proti nam obnaša – da bi vsakomu človeku moralo raniti serce. Ne pogleda nas – ne govori z nami – tako ošabno le se obnaša, da nehotoma začnem misliti, ktere hudobije sim kriva do nje – saj hudobneža ne more drugače gledati! In vse se vije krog nje in se joj prilizuje, kakor boginja je med Predvorčani, – in mi – žlahtniki – stojimo tesnim sercem u kakom kotu – zaničevani od vsih; in vender nam serce ne more naj manjšega prestopka zoper njih očitati!... Ja cel dan sim zmiraj žalostna, kadar sim u Preddvoru! – Ko bi večkrat morala taj občut čututi – gotovo zbolim!"*⁵³

Še preden sta Josipina in Lovro uradno postala par, je novica o njunem poznanstvu že obšla Preddvor, Kranj in Ljubljano, prispela tudi v Gradec in na Dunaj. Ljudem sta mlada, lepa in poznana človeka padla v oči. Vsaka malenkost jih je zadovoljila, da so lahko opravljali, sčasoma so postali precej zlobni in zdi se, da so jima včasih načrtno škodili. Ko so postala pisma med njima številnejša, se je večkrat zgodilo, da so "zaostajala", prihajala odprta ali se celo izgubila. Ob eni takih priložnosti je Josipino pismo krožilo po Kranju *kakor cirkulare iz ene hiše v drugo*.⁵⁴ V zaroto so bili baje vključeni tudi sorodniki Urbančiči iz Preddvora. Tudi pozneje je bila njuna zveza pogosto tema pogovorov najrazličnejših ljudi. Avgusta 1851 piše Lovro iz Kamne Gorice: *"Meni je včeraj (na Bledu, op. a.) veliko ljudi srečo vošilo v mojo zvezo... Po celim gorenjskim je glas najne kmalne poroke raznešen... Vaše preljubo obiskanje je vse sumnje poterdilo in vse zavidnike in nasprotnike zbudilo."*⁵⁵ Enkrat pozneje je Lokarci v Kranju pravil Kappus, oče prejšnje posestnice gradu Hrib Albine Kappus pl. Pichelstein, *"da je bil na Berškem lovu vkupaj z E. (Edvardom, op. a.) Taj mu je neki toliko govoril čez naji, da je Kapus že polne ušesa imel, in po tom ga je E. prosil: Thuen Sie mir die Gefelligkeit, und fragen Sie mich etwas vom Toman in Gegenwart des Zois, damit ich dies noch einmal vor der ganzen Jagdgesellschaft erzählen kann."*⁵⁶ Lovre – ali ni to več hudobe, kakor bi si jo človek misliti mogel? *O Bože – kaka črna duša to!"*⁵⁷

⁴⁹ SBL, 3. knj., str. 245.

⁵⁰ *"Strašan človek to. Rekel je, da vas ima in derži za sovražnika (o ubogi Lovre), ker misli, da ste vi krivi smerti njegovoga prijatla 'Rici'."* (NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 25. 10. 1851)

⁵¹ Zorec, Turnska lepota, str. 693.

⁵² *Sila spomina*, str. 18.

⁵³ NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 1. 11. 1851.

⁵⁴ NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 30. 5. 1851.

⁵⁵ NUK, Ms 1446, III. Pisma, 18. 8. 1851.

⁵⁶ *"Naredite mi uslugo in vprašajte me kaj o Tomanu v prisotnosti Zois, da bom lahko to še enkrat povedal pred vso lovsko družbo."*

⁵⁷ NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 25. 10. 1851.

Sorodnikom, še posebej stricu – varuhu turnskih otrok – je šlo druženje Tomana in Josipine na živce, ker ni bilo v skladu ne z oliko ne z moralnimi normami tistega časa. Lovro je bival na Turnu med počitnicami, z Josipino sta se sprehajala, se vozila na izlete v okoliške vasi, tudi do Bleda, zvečer so se zabavali s petjem in recitiranjem. V Gradcu so mu prijatelji povedali, da je stari preddvorski Urbančič zelo jezno čez njega govoril, češ da sta cele tedne skupaj, da si spodkopavata telesno in duševno zdravje, da sta že oba bolna itd.

Kranj

Ob lepem vremenu je bila Josipina večkrat v Kranju. Navadno je šla dopoldne z materjo ali Jankom po opravkih. Ko je čakala na pošto, je hodila *iz štacune v štacuno*⁵⁸ ali pa obiskala Lokarje, pa tudi poštarja Škarjo, *Taučerja*, Floriana, Paukerja, Bleiweisa. Med opravke v Kranju so spadali obiski pri Valetninu Levičniku, pa pri krojaču Mihaelu Pučniku. Ob ponedeljkih je bilo v Kranju še posebej živahno, bil je namreč tedenski semenj. V Kranj je hodila tudi na prireditve (veselice), vendar v obdobju dopisovanja z Lovrom skoraj ne več. Ko jo je nekoč Lovro silil, da gre v Ljubljano med ljudi, obiskuje veselice in gledališče, češ da se ji bo vrnilo zdravje, mu je odpisala, da ima dovolj veselice v Kranju. Vendar: *"Praviga, višjiga, nezgljiviga veselja ne najdem v množici, meni le doma v drušnji mojih dragih cvete, ko zamorem na vas misliti"*, piše novembra 1850.⁵⁹

Prav gotovo je Josipina v Kranju večkrat srečala Prešerna – v času njegove smrti ji je bilo skoraj šestnajst let. V pisnih ga z Lovrom pogosto omenjata, toda nikoli ne govori o kakem osebnem stiku z njim. Prav tako ni pisala o skupnih znanjih, ki jih je bilo kar nekaj, na primer oba Lokarja in številni drugi kranjski meščani, pa krojač Pučnik, ki je Prešernu baje⁶⁰ naredil njegovo priljubljeno čepico s šildom. Šival je tudi Urbančičevim s Turna. Med tistimi, ki so spadali v krog Prešernovih kranjskih prijateljev, so bili še Viljem Killer, krčmar Jakob Jalen (iz gostilne pri Jelenu), trgovec Franc Mayr, ing. Franc Potočnik, sodnik Viktor pl. Vest, oskrbnik blejskega gospostva Hieronim Ullrich, ki je v Kranju pozneje kupil hišo Konrada Lokarja.

V najtesnejših odnosih so bili Urbančiči s Turna z Rudolfom Lokarjem (1812-1871) in njegovo ženo Marijo (roj. 1824). Rudolf in njegov brat Konrad Lokar sta bila industrialca in trgovca s siti.⁶¹ Ru-

dolf je bil pozneje varuh turnskih otrok ter tudi zaupnik Jožefine Urbančič.

Po končanem študiju je jeseni 1852 Lovro prišel v Kranj v službo k *Peršetu*, očitno odvetniku. Stanoval je najprej pri Klobučarju v današnji Tavčarjevi ulici,⁶² pozneje pa pri Valentinu Čimžarju na današnjem Glavnem trgu.⁶³ Z Josipino sta se odtlej večkrat videla, skoraj gotovo vsak konec tedna, pisala pa sta si še vedno vsak dan. Pisma sta puščala pri Majarju. Iz njih izvemo precej o življenju v tedanjem Kranju, seveda skozi oči in sodbe Lovra Tomana.

Ljubljana

S Turna so šli Urbančiči nekajkrat letno v Ljubljano k Terpinem. Pozimi sta živela Fidelis in Jožefina Terpinca pri Češkovih v bližini magistrata pod gradom, od pomladi pa na svojem gradu Fužine.

Turn je od Ljubljane ločilo štiri ure vožnje s kočijo.⁶⁴ Vozili so se po cesti skozi Hotemaže, kjer je bil odcep skozi Britof proti Kranju (do Kranja so prišli skozi Klanec in Huje oziroma mimo Brda in Kokrice), proti Ljubljani pa je cesta tekla skozi Šenčur in Voklo do Prebačevega, nato mimo vasi po levem bregu Save skozi smledniški gozd in pod Šmarno goro.⁶⁵ Druga pot do Ljubljane je peljala skozi Medvode. Savo so prečkali na mostu v Smledniku. Ko se je v jeseni 1851 zaradi obilnega dežja tam most podrl, je pošta potovala do Turna skozi Črnuče, kjer je bil naslednji most čez Savo.

V Ljubljani so pozimi prebivali v mestu pri Češkovih, poleti pa na Fužinah, ki so bile last Fidelisa Terpinca. V Češkovi hiši na Glavnem trgu 8 je živelo več družin, od katerih je bila Češkova najštevilnejša. Brat Jožefine Terpinca Valentin Češko (1807-1885) in njegova žena Ana (roj. 1817) sta imela dvanajst otrok, varuško, dve dekli (od teh je imela ena pri sebi še mater, hčer in sina), dojiljo, kočijaža in hlapca.⁶⁶ Češkovi starejši otroci so bili

leta 1835, leta 1840 pa še sitarsko podjetje od Mihaela Pegliaruzzija. (Žontar, *Zgodovina mesta Kranja*, str. 304)

⁶² V nekem pismu Jožefini Urbančič, ki ga je pisal Davorin Trstenjak v začetku novembra 1852, piše: *"Kje živijo g. dr. Toman? Ali še zdaj pri Klobučarju v Kranju gledajo iz svoje hišice na derečo Savo, ktera ja letos hudo okoli Kranja sula?"* (NUK, Ms 1445, IV. 1 Urbančič Josefine) Klobučarjev je bilo v tem delu mesta veliko, najverjetneje pa je Lovro stanoval v hiši Mesto 60, na zgornjem koncu današnje Tomšičeve ulice, tedaj last klobučarja Matevža Pečnika (ZAL, KRA 2, a. e. 3959, Popis prebivalstva 1851.).

⁶³ NŠAL, ŽA Preddvor, Poročna knjiga 1845-1876; Žontar, *Zgodovina mesta Kranja*, str. 412.

⁶⁴ Spomladi 1851 je Josipina Lovra opozarjala, da je pot slaba in da se bo dolgo vozil.

⁶⁵ To cesto je imel svojčas dolžnost popraviti tudi eden od prejšnjih lastnikov Turna. (Levec, Cesta od Šmarne gore v Kokro, str. 62.)

⁶⁶ ZAL, LJU 504, f. 40, Popis prebivalstva iz leta 1857.

⁵⁸ NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 6. 6. 1851.

⁵⁹ NUK, Ms 18/66, II. Tuja korespondenca (R-Ž), 10. 11. 1850.

⁶⁰ Zorec, *Po Prešernovih stopinjah*, str. 35.

⁶¹ Brata sta dobila sitarsko tvrdko od očeta Antona Lokarja

nekoliko mlajši od Josipine (Julij – 1837, Ludvik – 1838, Ernestina – 1839, Emilija – 1840). Josipina omenja Emo kot *"malo slavjanko"*, ki je ob nekem njihovem obisku deklamirala slovenske pesmi.

Terpinčeva sta živela z dekle Marijo v drugem nadstropju. Po popisu prebivalcev iz leta 1857 izvedemo, da je v enem od stanovanj prebival kavarnar in poznejši lastnik hotela Slon Anton Gnezda (Gnesda) z bratom Matevžem in dvema *markerjema* – plačilnima natarjema v kavarni. Druge družine so bile Tyhsen, družina majorja Hermanna, ranocelnika Jurečiča iz Zagreba in trgovca Karingerja. Josipina slednjih ne omenja, zato ni povsem gotovo, če so bile v obravnavanem času že tam. Verjetno pa je bila hiša polna najemnikov, saj pravi, da je pri Terpincih *"večen nemir"*.⁶⁷ Najemnik v Češkovi hiši je bil tudi zlatar Tambornino,⁶⁸ ki je bil inajverjetneje upnik njene matere.⁶⁹ Josipina konec maja 1851 omenja, da je umrl.

Hofholzerjev portret Josipine, nastal maja 1851. Original hranijo na Rokopisnem oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice. (Obzornik, 1977, št. 8)

Josipinina fotografija iz maja 1851. Baje se je mati Jožefina vsak dan do svoje smrti nekaj časa pomudila ob njej. (Dom in svet, 1899)

⁶⁷ NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 17. 12. 1851.

⁶⁸ ZAL, LJU 489, f. 341, pag. 34, Seznam ljubljanskih obrtnikov za ljubljansko obrtno industrijsko šolo iz leta 1828.

⁶⁹ V korespondenci na Rokopisnem oddelku NUK hranijo Tamborninovo pismo Jožefini Urbančič iz leta 1843 (NUK, Ms 1445, V. 1 Urbančič Josefine).

"Josipinka je zdaj v Ljubljani v cerkvi svetiga Florjana za sveto Lucijo", je pisal maja 1851 njen bratec Fidko Lovru Tomanu v Gradec. (Freska v cerkvi sv. Florijana)

V Ljubljani je Josipina s sorodniki in znanci obiskovala gledališče, hodila na domače zabave in na sprehode v *Sternallee* (Zvezdo) in v Lattermannov drevored. Maja 1851 se je dala fotografirati *daguerotypeurju* in portretirati (*obraziti*) slikarju Hofholzerju. Tedaj sta nastali njena edina fotografija in slika, za katero pravi, da je na njej kot *Serbinja*.⁷⁰ Pintar jo je komentiral kot *vollkommen Pfuscherin*.⁷¹ Istočasno jo je upodobil družinski prijatelj Matevž Langus na freski v cerkvi sv. Florijana kot sv. Lucijo. Od vseh upodobitev sta ji bili všeč fotografija (*ženičica*) in Langusova slika, ki so jo pohvalili tudi sorodniki.

Ljubljana ji je bila prav tako Kranj preveč obljudena in se v njej ni dobro počutila. Kljub temu se zdi, da je dobro obvladala mesto in njene prebivalce. Znane so ji bile vse pomembnejše točke v mestu, vse pomembnejše družine in posamezniki. Ljudi je ocenjevala samozavestno, mnenje o vsakem si je hitro ustvarila. V krog znancev, ki se je sestajal v Terpinčevem salonu, so prihajali Langus z ženo in obema posvojenima deklicama, Češkovi in občasno še kdo (marca 1851 omenja nekega Paviča z gospo in gospoda Sühnl). Zabavali so se s petjem, Josipina je pogosto brala svoje povestice in igrala na *glasvir*, Češkovi otroci so recitali ali priredili kakšno igrico. V modi so bile tudi družabne igre, na primer *miš in mucka*.

Dogodke in ljudi v Ljubljani omenja tudi Lovro, ki so ga od revolucionarnega leta 1848 pestile neprijetne izkušnje z njenimi meščani. Pred vsakim odhodom v Gradec je tam obiskal nekaj znancev in sorodnikov, najpogosteje Janeza Nepomuka Šlakarja,⁷² Bleiweisa, Pihlerjeve in seveda obe sestri, ki sta bili uršulinki v samostanu, Terezijo in Uršulo.⁷³ V Ljubljani je srečal tudi kranjske meščane in celo preddvorske Urbančiče, ki so prišli v gledališče ali samo na vožnjo z vlakom do Zidanega mosta, kar je spadalo med tedanje meščanske zabave.

Najbolj zanimivo je prebirati čenče in opravljanje, ki je krožilo po mestu in celo med Ljubljano, Kranjem in Preddvorom, in način, kako so prihajale do njiju. *"Pripovedovala mi je prav prijazno in ne prenapeto – prav pametno gospa Lokarjeva, kako da je zadnjič enkrat g. Šrej neizrečeno pri njej čez Vas in mene zabavljaj, kako nas obžaloval itd... Rekla je, da mu je tak jezik šel, kakor bi bil to že u Predvoru alj pa u Berdu (na Brdu pri Zoisovih, op. a.) govoril. Prav hudo je nek se posmehoval čez naji! – Nič ni zaupati tudi Berdčanom ne, je rekla g. Lokerca."* In naprej: *"Vse stopnje vse ljudje vedo – in naji strašno obreku-*

*jejo. G. Kranz od Zukerraffinerie je neki prav posmehval čez naju – je rekel: 'Das wird die erste slavische Hochzeit in Krain sein; aber woran werden denn die zwei leben; er hat nicht, sie sehr wenig – vielleicht von der Schriftstellern; jedes schreibt ein Buch und verkauft es um etliche 100 fl; daran können sie Jahre lang leben.'*⁷⁴

*To ni vse ah še tolkanj drugoga ljudje blebetajo; po celi Ljubljani se nek od naji govori in le vse, da bode skoro poroka če ni že bila."*⁷⁵

Gradec

V Gradcu je Lovro živel študentsko življenje, kot so ga živeli študentje v 19. stoletju. Družil se je s sošolci in starejšimi rojaki. Bil je dejaven v društvu Slovenija. Sodeloval je na njenih prireditvah, bésedah, pri izdajanju slovenskih časopisov in drugih publikacij, na primer pri Razlagovi Zori konec leta 1851.

Za maj 1851 vemo, da je živel na Hartiggasse, jeseni istega leta pa v hiši na Albertgasse 390 v tretjem nadstropju. Njegovi znanci in prijatelji so bili sošolci Globočnik, Stepančič in Vinkovič, poleg teh pa še Razlag,⁷⁶ Kordeš,⁷⁷ Cuznar.⁷⁸ Obiskoval je Josipa Muršca,⁷⁹ profesorja verouka na tamkajšnji realki, srečeval se je tudi z Oroslavom Cafom.⁸⁰

Njegov delavnik se je začel ob šestih zjutraj, učil se je do desetih, potem šel malo ven in se vrnil do enih popoldne. Tedaj je šel *južinat*, od petih popoldne se je učil še kakšno uro, potem šel spat ven, se vrnil med osmo in pol deveto in še malo bral. Pogosto so utrujeni tok prekinili nepri-

⁷⁴ *"To bo prva slovanska poroka na Kranjskem; toda od česa bosta tadva živela; on nima nič, ona zelo malo – mogoče od literature; vsak napiše eno knjigo in jo proda za dobrih 100 goldinarjev; od tega lahko leta dolgo živi."*

⁷⁵ NUK, Ms 1446, III. Pisma, 25. 10. 1851.

⁷⁶ Radoslav Razlag (1826-1880), ilirec, študiral v Gradcu filozofijo, bogoslovje in pravo. Po končanem študiju je poučeval slovenščino na realki in prevajal deželni zakonik. Skupaj z Vinkovičem je uredil prvi zvezek Zore (1852), naslednjega (1853) pa sam (*SBL*, 3. knj., str. 53).

⁷⁷ Leopold Kordeš (1808-1879), rojen v Kamni Gorici, publicist, pesnik in pripovednik, urednik Carniolije in Laibacher Zeitung. V Gradcu je v letih 1850 in 1851 uredil Der Magnet, pozneje pa številne druge časopise (*SBL*, 1. knj., str. 515-516).

⁷⁸ Vincenc Zusner (1804-1874), nemški pesnik, rojen v Škofji Loki. Od 1825 je živel v Gradcu, najprej je bil podjetnik, pozneje se je kot premožen zasebnik posvetil pesništvu (*SBL*, 15. zv., str. 907-908).

⁷⁹ Josip Muršec (1807-1895), rojen v Slovenskih goricah, pisatelj, narodni buditelj, duhovnik, veroučitelj na realki v Gradcu, ustanovitelj in tajnik graške Slovenije (*SBL* II, str. 182-184).

⁸⁰ Oroslav Caf (1814-1874), rojen v Slovenskih goricah, študiral v Gradcu teologijo in filozofijo, pozneje poučeval na mariborskem bogoslovju. Bil je marljiv in vnet jezikoslovec, ki si je prizadeval za jezikovno zblizanje s Slovani (*SBL*, 1. knj., str. 66-67).

⁷⁰ NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 22. 5. 1851.

⁷¹ NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 26. 5. 1851.

⁷² Janez Nepomuk Šlakar, ravnatelj ljubljanske normalke (*SBL*, 3. knj., str. 652-653).

⁷³ Sestri Filipina in Benedikta.

čakovani dogodki, korekture, sestanki z društvom, priprava na bésede, pa tudi slabo počutje, ki je po njegovem izhajalo iz razrvanih *nerv* (po lastnih izpovedih je bolehal za *hipohondrio*).

V začetku poletja 1851 ga je zamikalo, da bi od Muršca, ki je odhajal na Hrvaško kot *vreditelj gimnazijalnih izpitov* (vladni komisar, ki bi uvedel maturo na gimnazije), prevzel uredništvo (prevažanje) deželnega zakonika in poučevanje slovenščine na tamkajšnji realki. Prvo je letno nanoslo tristo goldinarjev, drugo pa petsto. Nazadnje se je odločil, da ne bo počel ničesar, ker bi mu prvo vzelo preveč časa, za drugo pa mu je očitno primanjkovalo znanja. Raje se je lotil študija in tedaj opravil še enega od preostalih rigorozov. Julija 1852 je končal študij in se vrnil domov.

Poroka

Po dogodkih iz poletja 1853 lahko utemeljeno domnevamo, da je bilo v ozadju cele zgodbe več ali manj preračunljivosti. Precej verjetno je, da je Toman prišel na Turn namenoma:⁸¹ da se zaljubi v Josipino, oziroma da se ona zaljubi vanj. Njegov pohlep ni bil zgolj materialen, ampak tudi prestižne narave.⁸² Dejstvo je, da je bil na svojo Josipino zelo ponosen, da jo je pogosto omenjal v družbi,⁸³ še bolj pa mu je imponirala njena bogata rodbina. Usoda neizkušene in v spletkah nepodkovane Josipine je bila zapečatenata že čisto na začetku.⁸⁴ Tudi mati Jožefina očitno ni sprevidela njegove nakane, pozneje pa je bilo prepozno.

Poroka je bila preložena za en mesec, na september 1853. Tri dni prej je Josipina pisala Lovru v Kamno Gorico o poročni obleki (*Brautkleid*), ki jo je očitno dobila iz Ljubljane, pa o obisku v Preddvoru, kamor je šla vabit na poroko. Staremu Urbančiču se je baje *milo zdelo*, da je bil zadnji povabljen, in se je šla *"zavoljo tega zgovoriti. Prišel bode on, ali teta ne, ko nima pripravnoga krila i je prepozno zdaj si ga preskerbeti!"*⁸⁵

Poroko je opisal Josipinin stric Alojz Urbančič, edini udeleženec Preddvorskih na poroki: *"Poroka Pepinke z Lovrom je bila 22. preteklega meseca v turnski kapeli, močno okrašeni z girlandami in lučkami, ob pol osmih zvečer. K poroki so bili povabljeni in se je udeležili le ženinov brat z ženo*

*in sestro iz Kamne Gorice, Rudolf Lokar z ženo, Terpinz z ženo in Šuler z ženo in končno jaz sam brez žene."*⁸⁶

Iz skromne udeležbe na poroki vidimo vsaj dvoje: da stric Alojz očitno ni tako zelo sovražil svojih sorodnikov na Turnu, da je bil verjetno celo zagrenjen zaradi slabih odnosov, na drugi strani pa, da tudi Tomanovih sorodnikov skoraj ni bilo, najbolj opazna je bila gotovo odsotnost njegove matere. Lovro jo je opravičil, češ da se *ji serčno zahvaljuje*, vendar ne more priti, ker *Marie* ves teden boleha. Zdelo se mu je potrebno dodati še: *"Josipina, le toliko naj ti povem, da nemorejo te moji bolj spoštovati, kakor te spoštujejo, morebiti le pokazati toga ne morejo!"*⁸⁷

Konec

Takoj po poroki se je vsa družina s Turna preselila v Gradec. Josipina je bila navezana na svoj dom, na mirno okolje Turna. Nekoč, dolgo pred poroko, je Lovru napisala: *"Prašate, ak bi hotla iti Josipina daljnim svetom ak bi ji kdo ponudil. 'Ne' – reče, 'ne'. Preljub mi je moj domek! Ali, vender, vender bi rada šla nekam – ... samo v Gradec – ah saj prebiva tam moje vse – moje življenje!"*⁸⁸

Neposrednih vtisov o novem življenju od nje nimamo več. Posredno preko pisma, ki ga ji je napisal Pintar, pa izvemo, da je Turn zelo pogrešala. Pintar ji je 15. novembra 1853 odpisal: *"Ah Josipina! (ne bom vas drugač nagovarjal ne), vi me zavidate, de jest Turn gledam. Pa glejte, ravno kadar Turn zagledam, me naj bolj žalost obide, ker me opomni lepih pa preteklih dni. Kolikorkrat se ozrem na samotno zidovje, so mi nehotoma žalne besede preroka: 'Quomodo sedet sola civitas derelicta populo', v ustih in v sercu. Res je, Turn je bil lep, krasen, dokler je ljubeznive prebivavce imel. Ali kakoršen je zdaj, za me nima nobeniga pomena. Tudi skoro nič več gori ne zajdem. Kar ste odšli ga odznotraj še nisim vidil. Undan enkrat sim šel gori. Pa me ravno pri štirih lipicah dež vjame. Zato hitim v grad. Pa že nekoliko mokriga me blizo lese dva turnska bergljeza srečata ali prav za prav zagledata, ker sta z raspetimi dežniki v štalo krevljaja. Eden mi reče: mokri bojo, drugi pa še zinil ni. Da bi mi bil strešico poskerbel, ni bilo nobenimu mar. Zato sim jo pa tudi naravnost v*

⁸¹ O tem tudi Lenard, *Slovenska ženska v dobi narodnega preporoda*, str. 160.

⁸² Zanimivo je, da je Toman pisal pred tem že Fani Hausmannovi (1819-1853), prvi slovenski pesnici iz Celja, in navdušeno pohvalil njeno delovanje. (*Starejše pesnice in pisateljice*, str. XXVI.)

⁸³ O tem Trdina, *Spomini II*, str. 51.

⁸⁴ Tita Kovač spekulira do te mere, da prikaže celo Josipino smrt kot posledico spoznanja resnične podobe svojega moža. (Kovač-Artemis, *Slovenski oratar*, str. 81.)

⁸⁵ NUK, Ms 18/66, II. Tuja korespondenca (R-Ž), 18. 9. 1853.

⁸⁶ "Die Vermählung der Pepinka mit Lovre fand am 22 ten I. M. in der mit Girlanden und Lichtern stark gezierten Thurner Kapelle um halb 8 Uhr Abends statt, wozu nur der Bräutigams Bruder mit seiner Frau und Schwester aus Steinbüchel, der Rudolf Locher und Frau, Terpinz mit Frau et Schuller mit Frau endlich ich allein ohne Frau geladen und erschienen waren." (ZAL, KRA 153, š. 1, b. d.)

⁸⁷ NUK, Ms 18/66, II. Tuja korespondenca (R-Ž), 19. 9. 1853.

⁸⁸ NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 26. 6. 1851.

vaš nekdanji rožni vertec pihnil in sim pod strešico pri nagnju razloček med kdaj in kdaj živo občutil.

Prav zlo me veseli, da ste vi v Gradcu pri svojim Lovretu tako zadovoljni in srečni, pa tudi L. vas je zadnjič močno hvalil. O ko bi se pač še kdaj vsi vkupej veseli vidili. O nikar ne mislite, vsi dragi moji gračani, de se jaz vas ne spominjam, če tudi molčim. Moj duh je pogosto pri vas, če me tudi materializim v klešah derži.

Vi pravite, de se v vašim blagim sercu nobena želja nič ne gane, kar ste dosegli, kar ste želeli. O blagor vam! Zadovoljnost je prvi vir sreče na zemlji. O Bog vas ohrani v učverstenje vašiga nježniga telesca dolgo dolgo v taki sreči. Mir serca bo vaše zdravje povzdignil okrepčal. Ali vedite vender, de bodo gotovo opet časi prišli, ko bo milo serce verle Josipinke opet kakošne nespolnjene želje imelo. To je človeška osoda na zemlji.

Da je tudi g. matka bolj zadovoljna kakor zadnje dni na Turnu, mi neskončno drago slišati. Odkrito vam povem, de me je skerbalo, kaj bo, če se je serce ne potolaži ne umiri.

Ali ni res, kaj ne Josipina, de je res, kar sim jest dostikrat terdil: 'De luč je prvo, žar pa drugo.' Žar brez luči pa zapelje. Preveliki tugi se človek ne sme nikdar udati. Tuga je poguba. Torej le lepo prijatli bodite vsi vkupaj, kakor ste bili perve dni zoznanjenja na Turnu in tudi g. matka bo srečna pri vas, ker bo vidila, de vas ni zgubila, kakor jo nje domišljija moti. Matka! ne zamerite mi moje odkritoserčnosti! Jaz ne mislim koga kaj učiti, le svoje misli želim izreči.

Predno svoje pismo sklenem, moram še eno željico razkriti. Oh Josipina! vaše pero je močno, de skor nima para. Pomočite ga še kterikrat v vašo in v Slave slavo. Ubogo slavjanstvo gre rakavo pot. Nimam družiga zanj kakor solze. Priporočite me g. matki, pozdravite prav lepo pridniga Jankota in Delčka. Lovreta pa serčno poljubim in objamem.

Z Bogom ostanite in majku božjo. Slava!⁸⁹

Josipina je umrla 1. junija 1854 v Gradcu. Teden dni pozneje so vest sporočile Novice.⁹⁰ Še teden pozneje, 14. junija, je v Novicah izšlo daljše poročilo dr. Muršca o njenem pogrebu: "Neznanci pomilujejo mlado – v 20. letu umerlo gospo, Slavjani pa objokujejo nedomestljivo zgubo. Vse polno jih pride k pogrebu, svojej miljenki zadnjo čast skazat. Bivša družba slovenska se zdi znovič zedinjena, omlajena, pomnožena. Po cerkvenem bogoslovju jej pred odvožnjo zapojo rojaki latinsko otožnico. Trije duhovni in žalostna godba spremlja številni sprevod. Po ukopu na št. Lenarskem pokopališču pak jej v slovenski pesmi odpojo otožno slovo in mir večni! Nje grob tukaj bo našincem

predrag kraj, nje mili spomin bo nam v blagoslovu živel."⁹¹

Zajčev doprsni kip Josipine Turnograjske iz leta 1858. (Obzornik, 1977, št. 9)

Vest je prinesel 27. junija tudi Šolski prijatelj,⁹² ki je povzemal po Nevenu in Novicah. Gimnazijec Josip Stritar je zložil pesmico Josipini Turnogradski na prerani grob, ki so jo objavile Novice 28. julija. V zadnji kitici pravi:

*Tako za Tabo, mila Josipina!
Prerano, ah! cvetica ljubezniva,
Žaluje draga tvoja domovina.
Ostala večno boš nepozabljiva
U sercu vsacega Slovenje sina.
Naj tihi mir košice tvoje kriva!*

Konec avgusta 1854 se je v Novicah oglasil še Toman z literarno zapuščino umrle žene: "Potekla je ura najblagejšemu bitju, – ko je Josipina, naj vrednejša hči domovine, premila i ljubeznjiva moja ženka, zatisnila svoje mile očesa, i shrepenela k večnemu viru. Umerla je – ah, da umerla! Al

⁸⁹ NUK, Ms 1445, IV. Korespondenca.

⁹⁰ Novice, št. 45, 7. 6. 1854, str. 180 (Iz Ljubljane).

⁹¹ Novice, št. 47, 14. 6. 1854, str. 187 (Iz Gradca).

⁹² Šolski prijatelj, št. 26, 27. 6. 1954, str. 207.

*neumerjoča bo večno živela! – Pila si je neumerjočnost iz vedno lijočega toka natvore, iz krasote zemljice, iz veličanstva nebes, iz svita resnice, iz sreče ljubezni in iz spoznanja Boga, – pila si vedno živeče kapljice zarne v svoje čisto, preblago serce, v jasni in bistri svoj um, – i jih je vlila v čudotvorne besede preljube matere svoje.*⁹³

cija dogajanja po Tomanovem pisanju in pesnjenju tisti čas pove, da naj bi Josipina rodila mrtvega otroka, se nato prehladila, dobila ošpice in umrla.⁹⁹ Toman je v Novicah zapisal: "*Stala je rožica rujna v spomladi – izcvetena prekrasno, mirisno duhteča, radost prečudno krog sebe zlivaje –, i pride vihar nenadjan, strašan, – odterga ji berst neizrašen še, – potisne neusmiljeno bolj i zlomi tudi rožico milo – : prazno in mertvo je mesto, kjer bila je 'jedinica ona'!*"

V pesmi iz tistega časa pa Toman piše:

*Ah tečite le tečite solze vroče,
Oblivajte nemo dete mi!
Probudite ga, če vam mogoče
Nje ljubezni je, je nje kervi!
Mertvo je! – Še le rojeno dete
In objela ga že hladna smert!
Nade sladke vse so z njim mi vzete
Z njim je sreče up mi ves zatert!
Saj že z njim mi tudi ona vmira,
Ki mu mati – meni ljuba je;
Saj za njim se ona v smert ozira,
Ki življenje – sreča – mi je – vse!
Ah zato tečete solze vroče
Oblivajte dragi – mertvi berst;
Cerkev mertvega krstiti noče,
Naj ljubezni solz mu bode kerst.*¹⁰⁰

Tomana naj bi Josipinina smrt popolnoma strla. Rebol je zapisal: "*Neizrekljivo je žaloval dr. Toman za svojo prerano umrlo soprogo. Le v Bogu in molitvi je iskal in tudi našel tolažbe in zdravila za globoko rano, ki mu jo je vsekala britka izguba.*"¹⁰¹ Praprotnik: "*Ni imel pokoja in stanovitnega stanovališča po tej preveliki izgubi. Zapustil je mesto Gradec, in živel je sedaj pri svoji ljubi materi v Kamnigoric, sedaj pri dragih mu rodovincih Josipininih na Turnu Preddvorom in kmalu kje drugod v milih mu gorenjskih krajih.*"¹⁰² Tedaj je napisal precej pesmi njej v čast in spomin. V zapiščini, ki jo hranijo v Arhivu Republike Slovenije, je ohranjena mala knjižica z naslovom *Orientalke*. Na neko stran je pritrjen koder svetlih las, nedvomno njenih. Pesmi (gazele) so nastale pred Josipinino smrtjo in po njej.¹⁰³

*Zadnja fotografija noseče Josipine v Gradcu.
(Obzornik, 1977, št. 12)*

Njene nosečnosti in poroda kot vzroka smrti njeni biografi niso omenjali. Novice so poročale, da so "*k neki potuhnjeni vročnici pritisnile ošpice*". Fekonja⁹⁴ o vzroku smrti pravi – "*obolevši za vročnico, kateri so se pridružili še drobenci (ošpice, op. a.)*". Rebol⁹⁵ omeni le ošpice, vendar doda, da "*nej ni bilo dano uživati sreče materinske, katere se je že nadejala*". Lah⁹⁶ vzroka smrti sploh ne omenja, prav tako ne Praprotnik,⁹⁷ pa tudi v Slovenskem biografskem leksikonu ga ni.⁹⁸ Rekonstruk-

⁹³ *Novice*, št. 68, 26. 8., str. 270-271; št. 69, 30. 8. 1854, str. 274.

⁹⁴ Fekonja, Josipina Turnogradska, str. 347.

⁹⁵ Rebol, Josipina Turnogradska-Tomanov a, str. 325.

⁹⁶ Lah, *Josipina Turnogradska*, str. 25.

⁹⁷ Praprotnik, *Dr. Lovro Toman*, str. 12.

⁹⁸ *SBL*, 12. zv., str. 99.

⁹⁹ Tako tudi Helena Križaj, *Gradovi v Preddvoru skozi zgodovino*, op. 56.

¹⁰⁰ Naslov pesmi je Solzni krst, izšla v Tomanovem življenjepisu (Praprotnik, *Dr. Lovro Toman*, str. 132). Poleg malenkostnih, predvsem slovničnih popravkov je nekoliko drugačen konec:

Ah zato tečite solze vroče,
Oblivajte dragi mertvi brst!
Naj sprejet v spomine je bodoče,
Naj solzé ljubezni so mu krst! –

¹⁰¹ Rebol, Josipina Turnogradska-Tomanova, str. 325.

¹⁰² Praprotnik, *Dr. Lovro Toman*, str. 24.

¹⁰³ ARŠ, AS 1026, š. 1.

Pramen las, ki ga je Lovro odrezal Josipini po smrti in shranil v svoj zvezek z gazelami. (ARS, AS 1026, Lovro Toman, š. 1)

Na drugi strani pa nam pisma med Jožefino Urbančič in Rudolfom Lokarjem razkrivajo Lovrovo drugačno podobo. Sredi decembra 1854 piše Lokar: "Kaj počne Lovro? Nič več ga ne omenjaš, tega si ne znam razložiti."¹⁰⁴ Naslednjič¹⁰⁵ piše, da je bil pri dr. Napretu v Ljubljani, kjer je kot skrbnik urejal stvari glede zapuščine in premoženja Turna v nekem sporu s Preddvorskimi. Ta mu je povedal, da je pisal Lovro, ki hoče, da mu pošlje šest tisoč goldinarjev v obligacijah po sto goldinarjev. "Ne vem, ali je pri pravi."¹⁰⁶ Naslednji dan Jožefino tolaži: "Žal mi je, da si izgubila Josipino in da boš njeno izgubo na božični večer tako boleče občutila. Ne žaluj preveč, da si ne spodkoplješ zdravja. Pomisli, da je bila božja volja, ki vse obrača v dobro ljudi. Verjemi mi, da bi bila Josipina – nepozaben spomin za vse nas – vse svoje življenje nesrečna ob takšnem možu, ki je ni bil vreden. Zato bodi pametna in si odpusti v božjem imenu, ki ti je naložil tako grenko preizkušnjo. Josipina je bila angel na tem svetu in se bo sedaj med angeljčki tam zgoraj bolje počutila in bo naša priprošnjica. Zagotavljam ti, da mi je spomin nanjo neprecenljiv in nepozaben."¹⁰⁷

¹⁰⁴ "Was macht Lovro? Du erwähnst nichts mehr von ihm, das ich mir nicht erklären kann?" (NUK, Ms 1445, V. 1 Urbančič Josefina)

¹⁰⁵ NUK, Ms 1445, V. 1 Urbančič Josefina, 17. 12. 1854.

¹⁰⁶ "Ich weiß nicht, ob er Recht bey Sinnen sey." (NUK, Ms 1445, V. 1 Urbančič Josefina)

¹⁰⁷ "Ich bedauer dich sogleich, daß Josipina dir entrissen wurde, und wird dir gewist Ihr Verlust am

Jožefina je ostala v Gradcu dobro leto, verjetno do konca naslednjega šolskega leta. V zadnjem pismu iz maja 1855 jo Lokar prepričuje, naj pride domov julija. Še enkrat pove, da je bil Lovro nevreden Josipine in da *drugačnega obnašanja od njega ni bilo pričakovati*.

Pozneje so se vezi med Tomanom in Urbančiči s Turna utrdile. Lovro tudi po poroki z Luizo Altman (1842-1937) z njimi ni pretrgal stikov. Poznejša korespondenca med Jožefino in Lovrom izpričuje spet zelo naklonjen odnos, ki je imel podlago menda v obojestranski koristi (ali pa odvisnosti).¹⁰⁸ Po mnenju Matjaža Kmecla naj bi šlo za vzpostavljanje *velike kulturno-gospodarsko-politične dinastije Urbančičev-Terpincev-Tomanov*.¹⁰⁹ Ko je uspelo Tomanu enkrat priti vanjo, je prav

Christabends schmerzlich fühlbar seyn.

Gräme dich jedoch nicht zu sehr, indem du auf diese Art deiner Gesundheit untergräbst. – Bedenke, daß es Gottes Wille war, welcher alles zum Besten Menschen lenkt. – Glaube mir, daß Josipina – unvergeßliches Andenken für uns alle – sich durch ihr ganzes Leben an der Seite dieses, ihrer unwürdigen, Gatten unglücklich gefühlt hätte.

Sey demnach vernünftig und ergebe dich in den Willen des Höchsten, welcher dir eine so herbe Prüfung auferlegt hat. – Josipina war ein Engel auf dieser Welt, und wird sich nun unter der Engelchen oben besser befinden, wo sie unser Fürsprecherine ist. – Ich versichere dich, daß mir ihr Andenken unaussprechlich trauer und unvergeßlich ist."

(NUK, Ms 1445, V. 1 Urbančič Josefina, 18. 12. 1854)

¹⁰⁸ Ta pisma hranijo v Arhivu Republike Slovenije, AS 1025.

¹⁰⁹ Kmecl, *Slovenska postna premišljevanja*, str. 81-84.

gotovo ni hotel zapustiti. Tako je nastala pogodba med njim in Josipininim bratom Jankom,¹¹⁰ po kateri se je slednji po Tomanovi smrti poročil z njegovo vdovo in ohranil premoženje na kupu.

Končajmo z Josipino. Z njenimi sanjami iz marca 1851, ki so jasnovidno postale resnica: "Dobro jutro, dragi Lovre! ... Ali veste, kaj se mi je sanjalo danas? Ah Lovre je bil – na Turnu, ali uboga Josipina je morala – umreti. Ah kako so me danas sanje mučile nemorem povedati. Le mislite – umreti – umreti tistikrat, ko bi rada svoje bitje in življenje več kakor podvojila! Kako vesela sim bila tedaj – ko so se zopet oči odperle – in vidile da še živim, da imam še sladki up vas viditi. Ah kako težko že vas pričakujem – je pač neizrekljivo!"¹¹¹

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ARS – Arhiv Republike Slovenije

AS 792, Turn pod Novim gradom.

AS 1025, Toman Josipina roj. Urbančič, Turnograjska.

AS 1026, Toman Lovro.

NŠAL – Nadškofijski arhiv Ljubljana

ŽA Kranj, Poročna matična knjiga 1771-1812, 1816-1849; Rojstna matična knjiga 1798-1805, 1805-1814

ŽA Preddvor, Poročna matična knjiga 1845-1876

NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica, Rokopisni oddelek

Ms 18/66, Erjavec, Fran – Zapuščina

Ms 655, Urbančič, Josipina – Spisi

Ms 1445, Urbančič Turnograjska, Josipina – Ostalina

Ms 1446, Toman, Lovro – Zapuščina

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana

KRA 2, Občina Kranj

KRA 153, Družina Levičnik, Kranj

LJU 296, Graščinski arhiv Fužine (Kaltenbrunn)

LJU 489, Mesto Ljubljana, splošna mestna registratura

LJU 504, Mesto Ljubljana, statistični popisi

ČASOPISI

Jutro, 1927

Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči, 1854

Šolski prijatelj, 1854

LITERATURA

Cigale, Matej: *Deutsch-slowenisches Wörterbuch*. Laibach : J. Blasnik, 1860.

Cvetko, Dragotin: *Stoletja slovenske glasbe*. Ljubljana : Cankarjeva založba, 1964.

Čurkina, Iskra Vasilevna: *Rusko-slovenski kulturni stiki : od konca 18. stoletja do leta 1914*. Ljubljana : Slovenska matica, 1995.

Der Adel in den Matriken des Herzogtums Krain. Görz : Verfasser, 1905.

Fekonja, Andrej: Josipina Turnogradska. *Ljubljanski zvon*, IV, 1884, št. 6, 1. 6., str. 345-352.

Janež, Stanko: *Zgodovina slovenske književnosti*. Maribor : Založba Obzorja, 1957.

Kovač-Artemis, Tita: *Slovenski oratar : dr. Janez Bleiweis*. Ljubljana : P. Amalietti : M. Možina, 1990.

Križaj, Helena: *Gradovi v Preddvoru skozi zgodovino*. Kranj : samozaložba, 1991.

Kmecl, Matjaž: *Slovenska postna premissljevanja*. Ljubljana : Cankarjeva založba, 1987.

Kuret, Niko: *Praznično leto Slovencev : starosvetne šege in navade od pomladi do zime, IV. del: zima*. Celje : Mohorjeva družba, 1971.

Lah, Ivan: *V borbi za Jugoslavijo*. Ljubljana : Vodnikova družba, 1928.

Lah, Ivan: *Josipina Turnograjska : njeno življenje in delo*. Maribor : [s. n.], 1921.

Legiša, Lino, Slodnjak, Anton: *Zgodovina slovenskega slovstva, II. knjiga: Romantika in realizem*. Ljubljana : Slovenska matica, 1959.

Lenard, Leopold: *Slovenska ženska v dobi narodnega preporoda : kulturno-zgodovinska skica*. Maribor, 1921.

Levec, Vladimir: Cesta od Šmarne Gore v Kokro. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, VI, 1896, 2. zv., str. 62-68.

Praprotnik, Andrej: *Dr. Lovro Toman*. Ljubljana : Matica slovenska, 1876.

Preinfalk, Miha: Podoba rodbine Zois od 18. do 20. stoletja. *Kronika*, 51, 2003, št. 1, str. 27-50.

Rebol, Ivan: Josipina Turnogradska-Tomanova, prva slovenska pisateljica in pesnica. *Dom in svet*, XII, 1899, št. 11, str. 321-326.

Sila spomina : dr. France Prešern v spominih svojih sodobnikov (ur. Janez Mušič). Ljubljana : Mladinska knjiga : Prešernova družba, 1986.

Slodnjak, Anton: *Pogine naj pes : roman o Levstiku, I*. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1976.

Slovenski biografski leksikon (SBL), 1. knj. (1.-4. zv.), 1925-1932 (ur. Iz. Cankar, F. K. Lukman in sodelavci); 2. knj. (5.-8. zv.), 1933-1852 (ur. F. K. Lukman, F. Kidrič in sodelavci); 3. knj. (9.-11. zv.), 1960-1971 (ur. A. Gspan in sodelavci); 4. knj. (12.-13. zv.), 1980-1982 (ur. A. Gspan in sodelavci); 15. zv., 1991 (ur. J. Munda in sodelavci), Ljubljana : Zadržna gospodarska banka, 1925-1991.

¹¹⁰ Kmecl pravi, da je Toman to v oporoki zahteval. (Kmecl, *Slovenska postna premissljevanja*, str. 83.)

¹¹¹ NUK, Ms 1446, IV. Korespondenca, 11. 3.1851.

- Starejše pesnice in pisateljice : izbrani spisi za mladino* (ur. Fran Erjavec, Pavel Flere). Ljubljana : Učiteljska tiskarna, 1926.
- Staroslav (Ivan Vrhovnik): *Gostilne v stari Ljubljani : s slikami*. Ljubljana : Jutro, 1926.
- Šuklje, Fran: *Iz mojih spominov I*. Ljubljana : Jugoslovanska tiskarna, 1929.
- Trdina, Janez: *Spomini II*. Zbrano delo, 2. knjiga. Kamnik : Blasnikova tiskarna, 1949.
- Vošnjak, Josip: *Doktor Dragan. Tekma*. Ljubljana : Filozofska fakulteta, 1996.
- Vošnjak, Josip: *Spomini*. Ljubljana : Slovenska matica, 1982.
- Zoisova korespondenca* (ur. France Kidrič), Ljubljana : Akademija znanosti in umetnosti, 1939-1941.
- Zorec, Črtomir: *Po Prešernovih stopinjah : o življenju pesnika Franceta Prešerna od leta 1846, ko se je naselil v Kranju, do smrti 8. februarja 1849*. Kranj : Glas, 1987.
- Zorec, Črtomir: *Turnska lepota. Obzornik*, 1977, št. 8, str. 618-621; št. 9, str. 691-694; št. 10, str. 774-777; št. 11, str. 855-857; št. 12, str. 936-939; 1978, št. 1, str. 41-43.
- Žontar, Josip: *Zgodovina mesta Kranja*. Kranj : Skupščina občine, 1982.

Z U S A M M E N F A S S U N G

Die Geschichte von Josipina Turnograjška und Lovro Toman

Josipina Urbančič Turnograjška (1833-1854) (sie erhielt ihren Künstlernamen nach dem Schloß Thurn oberhalb von Preddvor) gilt als erste slowenische Schriftstellerin. Bekannter aber ist sie heute als Gattin des Politikers und Dichters Lovro Tomans (1827-1870). Für die Zeit, in der sie lebte, war sie eine außerordentliche Frau: sie war überdurchschnittlich gebildet, beherrschte mehrere Fremdsprachen, auch Latein und Griechisch, sie lernte sogar Russisch. Außer mit ihrer schriftstellerischen Tätigkeit beschäftigte sie sich auch mit dem Komponieren. Ihr hohes Bildungsniveau ermöglichte es ihr, daß sie zusammen mit dem Hauslehrer und Kaplan von Preddvor Lovro Pintar ihre beiden Brüder auf die Aufnahmeprüfungen für das Gymnasium bzw. die Realschule vorbereitete.

Die Geschichte von Josipina und Lovro von ihrem Treffen im Sommer 1850 bis zu Josipinas Tod

im Juni 1854 wurde hauptsächlich aufgrund von Primärquellen, nämlich ihren Briefen verfaßt. Sie standen in Briefwechsel seit Ende Oktober 1850. Nach einigen Monaten beschlossen sie, jeden Tag Briefe zu wechseln. So wurde ihre Korrespondenz zum Tagebuch, das das Leben auf Thurn, in Predvor, Kranj, Ljubljana, Graz und anderswo schildert. Auf eine sehr intime Weise beschreiben sie das alltägliche Leben, das zwar seinen gewohnten Gang nahm, nach anderthalb Jahrhunderten jedoch von Interesse ist. Man lernt einige bekannte Persönlichkeiten aus der Nähe kennen, noch mehr unbekanntere Personen, die das Leben um 1850 noch interessanter erscheinen lassen. Josipina stellt ihre Familie vor, ihre Mutter Jožefina geb. Terpinc aus Kranj (1813-1898), ihre Brüder Janko (1837-1911) und Fidelis (1840-1918). Der Vater Nepomuk war damals schon tot. Man lernt angeschlagene Beziehungen zu der Preddvorer Verwandtschaft kennen, vor allem zu ihrem Onkel und Vormund Alojz Urbančič, dessen Frau Marija und Sohn Edvard. In Kranj standen sie in Kontakt mit dem Kaufmann Rudolf Lokar und seiner Frau Marija, mit Karel Florian, vor allem mit dessen Schwester Pepi. Josipina unterhielt freundschaftliche Beziehungen mit Serafina Zois, der Tochter des Besitzers von Gut Brdo, Anton Zois. Auf Thurn weilte oft Valentin Levičnik, Aktuar der Landesgrundentlastungskommission, mit dem Jožefina seit September 1853 in Briefwechsel stand. Diesen Briefen kann man interessante Angaben über Schätzungen und Entschädigungen anlässlich der Grundentlastung entnehmen.

Oft besuchten die Thurns Ljubljana, wo sie bei Familie Češko auf dem Mestni trg oder bei Familie Terpinc in Fužine übernachteten. Jožefina Urbančič war eine Kusine von Fidelis Terpinc. Mit dem letzteren und seiner Frau Jožefina geb. Češko, unterhielten sie engste Beziehungen. Josipina mochte den Stadtrummel nicht. Dennoch feierte sie in den Salons Triumphe, wo sie ihre Geschichten vorlas und Klavier spielte. Auch Lovro pflegte auf seinem Weg nach oder von Graz in der Stadt haltzumachen, um seine Freunde und Bekannten zu besuchen, etwa Janez Bleiweis oder den Lehrer Janez Nepomuk Šlakar. Zwei von seinen Schwestern, Terezija und Uršula, waren bei den Ursulinerinnen in Ljubljana.

Nach einem Eklat, durch welchen Lovro unter der Drohung, er werde nie wieder einen Fuß auf Thurn setzen, von Jožefa den größeren Teil des Besitzes für Josipinas Mitgift erzwang, heirateten Lovro und Josipina im September 1853. Nach der Heirat zogen alle nach Graz um. Dort starb Josipina im Wochenbett am 1. Juni 1854.